

Anmeldelser

BERNARD ERIC JENSEN: *Historiedidaktiske sonderinger*, bind 1. (Institut for historie og samfundsfag, Danmarks Lærerhøjskole, 1994). 206 s., 100 kr.

Bernard Eric Jensen (BEJ) er vel den historiker herhjemme, der for tiden mest indsigtfuldt og kompetent ytrer sig om grundlæggende problemer i faget. I denne bog har han samlet en række foredrag og artikler fra de senere år, hvis fælles tema er historiedidaktik og historiebevidsthed. Som følge heraf er den ikke uden en del gentagelser.

Han kalder det selv et »historiedidaktisk afklaringsarbejde« (s. 5) og vil argumentere for, »at historiedidaktik defineres som empiriske, teoretiske og normativ-kritiske analyser af historiebevidsthedens dannelse, former og funktioner« (s. 6). Det betyder, at historiedidaktik ikke kun er en »historieundervisningens teori«, sådan som faget traditionelt har været det. Det bliver derimod en langt bredere undersøgelse af historiebevidsthedens dannelse, socio-kulturelle relevans og brugsværdi, dvs. »de funktioner, som en historiebevidsthed faktisk udfylder i menneskers liv og samliv« (s. 179).

Det handler altså om »historiebevidsthed«. Og historiebevidsthed handler i høj grad om identitetsdannelse, som BEJ har diskuteret i mange sammenhænge i de seneste år – bl.a. omkring *Dansk Identitetshistorie* i dette tidsskrift. Han definerer begrebet som »menneskers bevidsthed om historie som et livsvilkår – altså om histories proceskarakter. Det drejer sig altså om deres bevidsthed om forholdet mellem fortid, nutid og fremtid – eller sagt lidt mere uddybet: hele samspillet mellem deres fortidsfortolkning, samtidsforståelse og fremtidsforventning.« (s. 11)

Hvordan denne identitet dannes er så lidt mere uklart og problematisk. Der er flere 'produktionssteder', hvoraf skolens historieundervisning – historiedidaktikkens klassiske felt – blot er et blandt flere (s. 19). Det rejser imidlertid problemer. BEJ mener, at den traditionelle holdning, at fx en fælles dansk identitet skal sikres ved at undervise især i Danmarkshistoriens kernepunkter, er en »objektivistisk eller intellektualistisk misforståelse af de processer, der indgår i dannelsen af kollektiv identitet«. Alternativet skulle da være at bruge historieundervisningen

»til at arbejde med flere centrale og påtrængende problemfelter«, fx »den kollektive identitetsdannelse i Danmark: før, nu og i fremtiden« (s. 22). Med andre ord, frem for at beskæftige sig med fortiden bør man i skolens historieundervisning beskæftige sig med, hvordan viden om fortiden bliver til. Det forekommer mig i det mindste at være diskutabelt – dannes historiebevidsthed mon ved at studere historiografi eller (udvalgte dele af) fortiden; hører identitetsdannelse ikke *også* sammen med kundskabsområder; hvornår kan skolebørn overhovedet begynde at abstrahere fra (fortællinger om) fortidige foreteelser til fx forestillinger om disse og brugen og ritualiseringen af fortiden?

I det hele taget kan formuleringen om, at historiebevidsthed er samspillet mellem fortidsfortolkning, samtidsforståelse og fremtidsforventning måske forekomme lidt abstrakt og ukonkret. Bl.a. fordi overvejelserne også synes at kræve en nærmere definition af, hvad »historie« er, hvad det er for en slags bevidsthed, der tales om, og hvad den konkret indeholder.

BEJ understreger, at historiebevidsthed skabes ved »nogle rimeligt komplekse og sammenvævede dannelses- og læreprocesser« (s. 115) og udpeger fem forhold som specielt vigtige: historiebevidsthed som integreret element i enhver individuel og kollektiv bevidsthed; som kultur-møde, hvor 'vi' møder 'de andre'; som socio-kulturel læreproces, der bl.a. kan give »(i)ndsigt i hvorledes personer, grupper, institutioner og samfund hænger sammen og fungerer under bestemte natur- og kultur-betingelser« (– det er nok noget af det mest konkrete, selv om der ikke tales om hvordan); som interesse-, værdi- og principafklaring, med andre ord som legitimering; og endelig som fortælling, dvs. som forløb med begyndelse, forandringer og afslutning.

Her er i det mindste tale om nogle problemfelter, som kan danne udgangspunkt for konkrete undersøgelser, for det er klart – som BEJ påpeger det – at vi ved for lidt om historiebevidsthedens dannelse, former og funktioner, og at der er brug for empiriske undersøgelser på feltet. Det er vel også derfor diskussionen ind imellem kan virke luftig. For hvad er det mere præcist og konkret vi taler om?

Det er en bog, der står stærkest på det kritiske plan. De handlingsangivelser, der er, er på et så overordnet (abstrakt) niveau, at det kan være vanskeligt at se, hvilken konkret historieskrivning/forskning de gode ord kan lede til. Det afgørende nye, nemlig forståelsen af historiedidaktik som noget andet end undervisningsteori, og historiebevidsthed som noget, der ikke kun – ja måske ikke engang – dannes ved nedsivning fra videnskabsfaget, er en vigtig erkendelse i mine øjne. For selv om det kan være svært at indrømme det, må vi professionelle historikere se i øjnene,

at de fleste menneskers opfattelse – og brug – af fortiden sjældent skabes af os, men derimod af massemedier og andre populære formidlingsformer. Vores muligheder ligger derfor nok først og fremmest i en indirekte indflydelse, dvs. ved at påvirke de egentlige »historiebevidsthedsskabere«.

BEJ kritiserer flere steder (fx s. 167 ff), at der mangler en faglig diskussion i Danmark – men har han helt ret i det? I grunden tror jeg det ikke. Han har ganske vist ret i, at der er langt mellem de store principielle problemdiskussioner, og at de har det med at løbe ud i sandet – *Weekendavisens* historikerfejde som et nyere eksempel. Men diskussion er der nu alligevel, om end den foregår mere indirekte og spredt over forskellige medier/tidsskrifter. For blot at nævne nogle nyere eksempler: debatten om biografien, dens berettigelse og problemer; diskussionen om de venstreorienterede historikere og deres forhold til 'den realiserede socialisme' – en ganske vist temmelig ufrugtbar debat om nogens 'skyld' eller 'medskyld'; en stadigt løbende diskussion om historisk formidling. Og sidst men ikke mindst er BEJs artikler og denne bog jo udtryk for, at der faktisk foregår en til tider interessant diskussion også i dansk historievidenskab.

Derimod er det jo nok rigtigt, at historikere i alt for ringe grad tager på sig at gøre det, de arbejder med, nutidsorienteret eller relevant i en løbende politisk debat. Dette ser han samtidig som udtryk for en dansk faghistorisk særudvikling sammenlignet med tyske og britiske forhold, hvor faget spiller en ganske anderledes rolle i debatten om nutiden og fremtiden. Dels giver han en fagintern forklaring herpå: den sammenvævede arv fra Erslev og Bagge har givet dansk faghistorie præg af »en modsætningsfyldt symbiose af empirisme og relativisme« (s. 164), og denne empirisme har været med til at skabe og opretholde en række faglige normer, som har modvirket mere eksperimenterende og synteseorienteret historieforskning. Og dels peger han på den danske samfundsudvikling – uden de samme markante spændinger og modsætninger som præger det tyske og britiske samfund. Netop det sidste turde formentlig være nok så vigtigt som de faginterne forhold. For er ikke netop diskussionen om fortiden blevet så voldsom i de to lande, fordi denne fortid er så problematisk? I Tyskland fordi 1933-45 nu engang er og må være et traume, der skal bemestres – men hvordan? Og i Storbritannien på grund af de stærke classespændinger, der kræver en helt anderledes bastant stillingtagen end modsætningerne i det danske samfund. Med andre ord kunne én forklaring på de danske historikers manglende engagement i en samfundsdebat – eller fagets 'kedelighed' – være, at fortidsfortolkningen i dansk sammenhæng indtager en så ringe

plads i den pågående debat om nutiden og fremtiden – selv om det fra tid til anden lykkes pressen at blæse enkeltsager op (fx Thule-sagen), og selv om besættelsestidsforhold stadig kan bringe gemytter i kog.

Bogen falder i to hoveddele foruden en mere generel indledning til problemstillingerne. Første del er de refererede teoretiske diskussioner af historiedidaktik og historiebevidsthed under overskriften »Hen imod et historiedidaktisk paradigmeskift?«, mens anden del er mere konkrete analyser af produktion af historiebevidsthed, fx. danske Europa-historier. Her bliver det tydeligt, at BEJs gemyt hovedsageligt er til det kritiske. En række Europa-historier får på hattepulden for manglende hensyntagen til »en åben og demokratisk debat«, historiefaget kritiseres for at have for lidt at byde på i en dannelsessammenhæng m.m. Derimod ligger det lidt tungere med positive bud på, hvad der så skal træde i stedet. Han opfordrer – sympatisk – til en flerperspektivisk tilgang til normer for vores omgang med hinanden, men strengt taget er dette jo ikke stort andet end et fromt ønske, så længe det ikke nærmere konkretiseres, hvad det skal betyde i fx en historisk fremstilling med dannelsesambitioner.

Nu er dette jo »Bind 1«, så måske det eller de følgende bind gør os klogere på disse ting. Under alle omstændigheder er disse artikler tankevækkende for alle historikere og ikke kun dem, for hvem historiedidaktik (i den traditionelle aftapning) er en del af det daglige arbejdsliv.

Jens Chr. Manniche

VINCENT GABRIELSEN: *Financing the Athenian Fleet. Public Taxation and Social Relations*. Johns Hopkins University Press, Baltimore and London 1994. 306 sider, \$ 54.

Den 17. maj 1991 forsvarede Vincent Gabrielsen sin disputats *The Athenian Trierarchy* for den filosofiske doktorgrad. Bogen havde et noget hjemmelavet præg, men nu foreligger den i bogtrykt form, noget forkortet, navnlig hvad angår noteapparatet, der dels er at finde i teksten, dels som gemmenoter bagest i bogen. Især må man savne nogle vigtige appendices og nogle tabellariske opstillinger i teksten, ligesom der er skåret ned på citeringen af kilderne. Dette må beklages, men er formentlig et krav fra forlaget.

Emnet er særdeles centralt til belysning af det klassiske Athens historie. Som bekendt var denne bystat flådemagten i den klassiske græske